

Justitiedepartementet
Straffrättsenheten

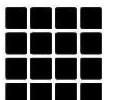
103 33 Stockholm

Yttrande över departementspromemorian Olovlig fotografering (Ds 2011:1)

Svenska fotografers förbund (SFF) företräder 2400 professionella fotografer i Sverige och är därmed den största intresseorganisationen för svenska yrkesfotografer. SFF är remissinstans för lagförslag som rör fotografer och bildmedia. SFF etablerades 1895 och är den äldsta organisationen för yrkesfotografer. SFFs främsta uppgift är att stärka och utveckla de villkor och rättigheter som gäller för yrkesfotografer. SFFs verksamhet är omfattande och innefattar bland annat rådgivning i pris-, avtals- och upphovsrätsfrågor, auktorisering av digitala bildleverantörer och avancerad utbildning.

SFF bevakar fotografernas upphovsrätt genom remisser, opinionsbildning och samarbete med andra upphovsmannaorganisationer i Sverige och Europa, och tecknar kollektiva avtal på områden som ligger utanför den enskilde fotografens kontroll - som biblioteksersättning, utställningsersättning, avtal om kopiering i skolor och vidareändring av television i kabel. Avtal som dessa balanserar upphovsrättslagens inskränkningar och ger fotograferna betalt när bilderna används.

Sedan våren 2008 ingår SFF i den nybildade bildorganisationen Bildupphovsrätt i Sverige, till vilken även Svenska Journalistförbundet, Bildkonst upphovsrätt i Sverige (BUS), Konstnärernas riksorganisation (KRO), Föreningen för konsthantverkare och industridesigners, Svenska konstnärsförbundet och Föreningen Svenska tecknare ingår. SFF har sitt säte i Stockholm.

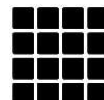

Inledning

För en yrkesverksam fotograf måste utgångspunkten vara att fotografering alltid ska vara tillåten. Det är en utgångspunkt som SFF har haft och fortfarande har i sitt dagliga arbete för att värna yrkesverksamma fotografers intressen och rättigheter. Utgångspunkten är densamma, även om det i vissa fall, kan handla om integritetskänsliga situationer. I sin roll som yrkesverksam har fotografen alltid ett uttalat uppdrag att dokumentera och skildra vad denne ser, att skapa samtidsdokumentation som kan såväl användas i nutida berättelser som ligga till grund för framtida historieber beskrivning. Det åligger den ansvarige utgivaren eller uppdragsgivaren/beställaren att avgöra om de bilder som har tagits ska bli föremål för publicering eller offentliggörande på annat sätt. Avgörandet om ifall den fotograferade bilden ska publiceras eller inte varken ska eller bör ligga hos den enskilde fotografen. Ett sådant ansvar skulle i för hög grad inverka på de uppdrag fotografen åtar sig och skapa problem för fotografen i sin yrkesutövning.

Allmänna synpunkter om förslaget och benämningen av brottet

Utredaren anger att bakgrunden till den föreslagna kriminaliseringen av olovlig fotografering är de fall som prövats i domstol där domstolarna har haft att bedöma fotografering i, för de drabbade, känsliga situationer. Utredaren konstaterar att det saknas en reglering för att kunna döma till ansvar när fotografering eller filmning har skett i privata miljöer utan samtycke. Såsom SFF läser förslaget är utredarens skäl för den föreslagna brottsrubriceringen huvudsakligen de situationer som avser enskilda personer vid integritetskränkande fotografering respektive filmning. I princip skulle det innebära att kriminaliseringen således egentligen inte har med seriösa yrkesfotografer att skaffa. SFF anser emellertid att det finns en överhängande risk att det, med anledning av den utformning som brottet föreslås få samt att brottet benämns olovlig fotografering, kommer att uppfattas som ett generellt fotograferingsförbud. SFF förutser att ett införande av brottet riskerar att skapa påfrestningar för den yrkesverksamme fotografen, dels genom att behöva

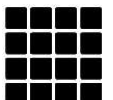

värja sig mot allmänhetens påståenden om fotograferingsförbud och dels genom att fotografen riskerar att hamna i bedömningssituationer som inte är utredarens avsikt.

Frågan om ett generellt fotograferingsförbud, i syfte att skydda den enskilde medborgarens integritet, har diskuterats under senare delen av 1900-talet och fram till dags dato. SFF delar inställningen att en enskild medborgare ska kunna freda sig och sitt privatliv från allmänhetens insyn och att skyddet för den personliga integriteten är något som ska vara grundläggande för var och en. SFF har dock inte uppfattat att syftet med det aktuella förslaget om kriminalisering av olovlig fotografering är ett fotograferingsförbud i den bemärkelsen som diskuterats under tidigare år. SFFs uppfattning om det nya förslaget är den metod som föreslås för att domstolarna ska kunna komma åt integritetskänsliga situationer som nuvarande lagstiftning inte omfattar, det vill säga i princip ett ofredande, i enlighet med brottsbalkens nuvarande definition, men med teknisk utrustning där den person som utsätts inte uppfattar att en upptagning av stillbild eller film sker. I och med att avsikten med den föreslagna bestämmelsen dessutom är att förhindra bildupptagningar av personer i kränkande situationer, oavsett på vilken plats, är SFFs grundläggande inställning att det förefaller mer naturligt, att i första hand utreda om de brottsbeskrivningar som redan finns kan anpassas, i syfte att förstärka skyddet för den personliga integriteten.

Bestämmelsens innehåll/avvägnings- och definitionsproblem

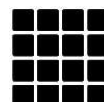
Den föreslagna bestämmelsen omfattar dels integritetskränkande upptagning på vissa platser, dels i vissa situationer. Den konkreta innebörden av bestämmelsen innebär att den som utan samtycke fotograferar eller filmar en person på vissa platser eller i vissa situationer på ett sätt som är ägnat att kränka den enskildes personliga integritet ska ådömas ansvar.

SFF inser svårigheten i att, i lagstiftningshänseende, balansera mellan vilka platser och vilka situationer som ska omfattas av en konkret bestämmelse. Ytterst är det den allvarliga integritetskränkningen, den som sker utan samtycke som utredaren föreslår, som bör kriminaliseras. Såsom SFF läser förslaget blir det av viss underordnad betydelse på vilka platser en upptagning sker eftersom det, förutom de platser som uttryckligen räknas upp; inomhus i bostad, på en toalett, i ett omklädningsrum, även inkluderas något som benämns som annat liknande utrymme. Något konkret exempel på ett sådant utrymme ges emellertid inte av utredaren. SFF anser att det är av central betydelse att få definierat exakt vilka utrymmen som avses, i syfte att kunna bedöma om det kan skapa problem för den yrkesverksamme fotografen.

Utredaren uttalar vidare att det för att ansvar ska utdömas krävs att kränkningen är allvarlig. Något konkret exempel på skillnaden mellan vad som är en kränkning och en allvarlig kränkning berörs inte av utredaren. SFF anser därför att det i viss mån är svårt att avgöra vad en allvarlig kränkning kan bestå i. Kränkning i sig är subjektivt och det är därför av särskilt vikt att få tydliggjort skillnaden mellan kränkning och allvarlig kränkning för att fullt ut kunna uttrycka en åsikt om en tillämpning i praktiken.

Utöver de särskilt avgränsade platser som räknas upp i lagtexten, ska kriminaliseringen även omfatta situationer, oavsett plats, där fotograferingen utgör en mer allvarlig integritetskränkning. Utredaren nämner som exempel fall av fotograferingen som är störande, närgången eller dold och pekar på situationer där fotografering utgör en integritetskränkning av mer allvarligt slag. Utredaren konstaterar att det i dessa fall redan idag kan bli frågan om straffansvar genom ofredande. Kriminaliseringen ska nu omfatta samtliga sådana situationer. Mot bakgrund av att det som avser att regleras i denna del av bestämmelsen redan idag kan innebära straffansvar för ofredande anser SFF att det även av denna anledning varit en naturlig följd att utreda om den nya kriminaliseringen kunnat införlivas inom ramen för brottet ofredande.

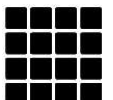

Undantaget från straffansvar den s.k. försvarlighetsbedömningen

I syfte att komma åt integritetskränkande fotografering föreslår utredaren kriminalisering av olovlig fotografering men föreslår att bestämmelsen ska innehålla ett s.k. försvarlighetsundantag i linje med vad som redan förekommer i strafflagstiftningen, exempelvis i bestämmelsen om förtal. Undantagets praktiska konsekvens där fotograferingen anses vara försvarlig är att straffansvar ska undgå.

SFF har ingen invändning mot den lagtekniska konstruktionen med ett försvarlighetsundantag i sig, men vill samtidigt understryka att SFF ser att problem kan uppstå för en yrkesverksam fotograf som inom bråkdelen av en sekund ska göra en bedömning av fotograferingstillfället i flera led. Om fotografen befinner sig på en plats/utrymme som kan riskera att falla in under bestämmelsen och ett fotograferingstillfälle uppstår måste denne utreda om samtycke finns, om fotograferingen kan anses ägnad att kränka den personliga integriteten samt om kränkningen i sig är allvarlig. På samma sätt ska bedömas om det är fråga om en integritetskränkande situation som t ex kan utspela sig på allmän plats och om de syften som fotografen har gör fotograferingen försvarlig och gör att fotografen i sådana fall undviker straffansvar. I ett konkret fotograferingsögonblick finns, som påpekats ovan, inget utrymme för att göra den typen av bedömningar. Utredaren pekar också på att problem kan uppkomma i bedömningssituationer. SFF hyser därför farhågor om att konsekvensen av straffansvar för olovlig fotografering kan riskera att skapa tveksamhet hos den enskilde fotografen och därför risker att hämma informationsfriheten.

I den aktuella försvarlighetsbedömningen föreslår utredaren att om en fotografering kan försvaras av konstnärliga hänsyn ska straffansvar kunna undgå. I utredningen nämns ingenting om vad som avses med konstnärliga hänsyn och vilka situationer som kan tänkas för att undgå straffansvar. En exemplifiering om vilka situationer som kan bli aktuella hade

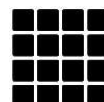
varit värdefullt för att kunna få grepp om vilka specifika situationer som kan leda till undantag motiverat av konstnärliga hänsyn.

SFF kan se vissa problem i praktiskt hänseende eftersom konstnärliga hänsyn mycket väl kan anses föreligga i en rad situationer. De inom fotografin stora och internationella genrerna gatu- och dokumentärfotografi innebär ofta en flerårig process där urvalet till en bok eller utställning sker långt efter fotograferingstillfället. Materialet till en bok eller utställning kan bestå av tusentals fotograferade situationer varav kanske 50 till sist kommer att användas i sitt konstnärliga sammanhang. Frågan uppstår då om endast detta urval kan försvaras av konstnärligt hänsyn eller om hänsyn skall gälla för ett komplett material. Som konstnär kan också ett projekt skapas vid ett fotograferingstillfälle, även om det inte finns konstnärliga hänsyn att beakta precis i det ögonblick bilden tas.

SFF vill även i sammanhanget ställa frågan om det är en domstols uppgift att ytterst avgöra vad som är konst eller inte?

När uppstår en kränkning av en persons integritet?

Enligt utredaren uppstår kränkningen av den enskildes integritet vid det tillfälle upptagningen sker och det är därför enbart upptagningstillfället (fotograferingen) i sig som ska vara straffbar. Det är således inte uttryckligen spridningen av de bilder som skildrar en integritetskänslig situation som avser att kriminaliseras genom förslaget. Spridningen kan visserligen komma att omfattas av nuvarande lagstiftning, exempelvis genom förtals- eller förolämpningsbrotten. SFF ifrågasätter dock att en kränkning av den personliga integriteten alltid uppstår vid fotograferingstillfället. SFFs uppfattning är snarare att kränkningen av den personliga integriteten i huvudsak sker när bilden/bilderna sprids och på olika sätt når andra ögon än fotografens. Det är idag en etablerad ordning att ställa sig frågan om bilden eller filmen är kränkande, i samband med att den avser att publiceras eller spridas, vare sig

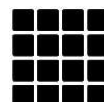
det sker inom medieområdet där en ansvarig utgivare ytterst ansvarar, eller i dialog med en uppdragsgivare. Bedömningstillfället inför en publicering är sällan eller aldrig lika tidspressat som om en enskild fotograf inom loppet av någon sekund ska fatta beslut om fotograferingen är olaglig eller inte.

Vikten av information till allmänheten

SFF inser att det kan finnas ett behov av en bestämmelse som gör det möjligt att komma åt de situationer av integritetskränkning som utredaren pekar på. Det är dock av avgörande betydelse att ett eventuellt införande omgärdas med tydlig och omfattande information till allmänheten om lagbrottets innebörd och vilka situationer brottet avser att stävja. I dagsläget råkar inte sällan yrkesfotografer ut för allmänhetens grundlösa påståenden om att det råder fotograferingsförbud på allmän plats eller att det fordras samtycke från avbildade personer vid fotografering. Det händer också relativt ofta att yrkesfotografer aktivt hindras i sitt yrkesutövande av personer som hänvisar till ett förmodat fotograferingsförbud. För de fall lagbrottet införs i svensk lagstiftning förutspår SFF att allmänheten i allt högre grad kommer att försöka hindra yrkesfotografer i yrkesutövningen. Det angivna förhållandet är påfrestande för yrkesverksamma fotografer. SFF vill därför särskilt betona vikten av information och det ansvar lagstiftaren har för att upplysa allmänheten vilka situationer som avses kriminaliseras genom det aktuella förslaget.

Sammanfattning

SFF delar uppfattningen om att det är angeläget att den personliga integriteten skyddas. SFF förstår orsaken till varför en kriminalisering av aktuellt slag föreslås. SFF anser dock, mot bakgrund av de situationer som avser att regleras genom lagförslaget, att det varit naturligt att utreda om redan befintlig lagstiftning kunnat moderniseras/anpassas och på så sätt stärka den personliga integriteten. SFF anser därför att man istället i första hand bör utreda möjligheten att anpassa bestämmelsen om t ex ofredande till att omfatta de typer av situationer som den föreslagna bestämmelsen avser att reglera.

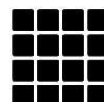
SFF konstaterar vidare att det är en något olycklig benämning på lagbrottet eftersom de situationer som ska stävjas inte avser att omfatta professionella fotografer i sin yrkesutövning men förutser att det av allmänheten kommer att uppfattas som att ett generellt fotograferingsförbud införs i brottsbalken. För de fall lagbrottet införs i svensk lagstiftning kommer förutspår SFF att allmänheten i allt högre grad kommer att försöka hindra yrkesfotografer i dessas yrkesutövning. Det angivna förhållandet kommer i sådana fall vara påfrestande för yrkesverksamma fotografer.

SFF ser vissa praktiska problem med hur bestämmelsen är utformad och förutser att bestämmelsen kan komma att få tillämpning på situationer som den inte är avsedd för och därigenom skapa problem för yrkesverksamma fotografer. SFF befarar att bestämmelsen, rent konkret, kan komma att medföra svåra avvägningssituationer för en enskild yrkesverksam fotograf, där rädsla för att riskera att begå brott kan komma att hämma fotografens utövande av sitt yrke.

SFF ifrågasätter vidare att en kränkning av den personliga integriteten alltid uppstår vid fotograferingstillfället. SFFs utgångspunkt är snarare att kränkningen av den personliga integriteten i huvudsak sker när bilden/bilderna sprids och på olika sätt når andra ögon fotografens.

Mot bakgrund av det ovanstående avvisar SFF lagförslaget.

Avslutningsvis anser SFF att det är av avgörande betydelse att ett eventuellt införande av ett lagbrott benämnt olovlig fotografering, i enlighet med promemorians förslag, åtföljs av tydlig och korrekt information om lagbrottets begränsade tillämplighet. I annat fall finns en

risk att allmänheten uppfattar brottsbeskrivningen som ett allmänt fotoförbud, vilket det inte är fråga om och vilket vore problematiskt sett till informationsfriheten.

Stockholm den 29 april 2011

SVENSKA FOTOGRAFERS FÖRBUND

Lotta Schwarz

Förbundsordförande

